

obdobja (to bi bili morda Vlahi in Romani, ki se omenjajo na zahodnem robu Blatnega jezera še v srednjem veku). Razumljivo, da se je na splošno ob navalu pri preseljevanju ljudstev, kjer je igrala Panonija tako pomembno vlogo, bistveno menjal etnični sestav ljudstva, to moremo ugotavljati tudi pri nas, kjer so zasedli Slovenci skoraj izpraznjeno deželo po odhodu Langobardov 568 v Italijo.

Prikaz obsežnega gesla Pannonia smo, kolikor zadeva splošne in specifično naše probleme, skušali deloma prezentirati. Medtem je avtor, ki intenzivno zasleduje vse novosti na tem področju, verno svoji zasnovi prikaza dogodkov v provinci Pannonia, izpolnil svoje geslo v sestavku Pannonia-Forschung 1961—1965 v časopisu Eirene 4, 1965 na str. 135—155, z najnovejšimi podatki, kjer je našla svoje ustrezno mesto tudi novejša slovenska arheološka literatura, saj se pojavljajo mimo člankov iz Arheološkega vestnika tudi poročila iz Varstva spomenikov ter še v drugih glasilih objavljeni sestavki. To je tembolj razumljivo, ker je včasih v geslu RE čutiti, podobno kot smo ugotovili že pri prejšnjem prikazu njegove knjige o prebivalstvu Panonije do markomanskih vojn, da je avtorju očitno nehotе izpadel ta ali oni — tudi za provinco kot celoto — pomembni podatek iz naše antike, pri čemer bi navedli v prvi vrsti številne članke v časopisu Kronika; medtem ko je skoraj nemogoče terjati, da bi poznal v raznih zbornikih objavljena dognanja, ker tega skoraj že sami ne moremo spriči velikega števila tiska te vrste ne le v Sloveniji, ampak tudi v Jugoslaviji. Deloma pa je bil avtor verjetno tudi v zagatnem položaju, ker sodi Slovenija po rimski upravni delitvi k trem večjim upravnim enotam in spada praktično le vzdolžni del Slovenije k Panoniji z emonskim prostorom, dokler ni bil ta priključen Italiji.

Prav zaradi tega je nujno, da je s tem delom seznanjen sleherni arheolog Slovenije, še posebej pa raziskovalci provincialnorimskega obdobja. Vsak podatek je avtor utemeljil s citatom, tako da pomeni to delo poleg sinteze o dosedanjih ugotovitvah o provincah Panonija tudi priročnik, kakršnega si moremo le želeti pri svojem strokovnem delu. Zato je tudi v tem geslu toliko podatkov, da bi v tem prikazu, čigar namen je opozoriti naše raziskovalce in jih seznaniti s tem delom, ne mogli zajeti vse bogate vsebine ter jo morebiti sproti še bolj podrobno razčlenjevati glede na naše provincialnorimske starožitnosti. Morda je za nas nekoliko presenetljivo, da je izpadlo v geslu nekaj pomembnejših — vsaj v našem merilu — objavljenih najdišč, predvsem utrdba Velike Malence, ki je skozi vso antiko, še posebej pa v pozni antiki, igrala pomembno vlogo. Toda za to bi bilo potrebno — če bi želeli terjati popolnost —, da bi sami čim preje ustvarili izčrpno arheološko karto, ki bi bila uporabna tudi za tuje strokovnjake.

Ponovno bi radi poudarili, da je delo, ki ga je opravil A. Mócsy, izredno tako po obsegu zastavljenih vprašanj kot po bogastvu misli in po številnih historičnih sklepih.

P. Petru

L. Franz, A. Neumann in sodelavci. *Lexikon Ur- und frühgeschichtlicher Fundstätten Österreichs*, Verlag Brüder Hollinek, Wien in R. Habelt, Bonn 1965.

Dragoceno delo, neke vrste arheološka karta Avstrije, je pred nami. V leksikalnem stilu so v tej knjigi zajeti podatki o vseh malo večjih arheoloških najdiščih, izpuščeni pa so podatki o manj znanih najdiščih in slučajnih najdbah. Vkljub temu nas delo preseneča z obilico gradiva, ki se je nabralo v dobrem stoletju sistematičnega dela na tem področju. S tem leksikonom so želeli avtorji posredovati pregled nad najpomembnejšimi predzgodovinskimi najdišči s povzetkom najbolj osnovnih podatkov o izkopavanjih, najdbah in njihovi časovni opredelitvi z navedbo, kje so shranjeni, in s podajanjem poglavitne literature. Delo sta v tej obliki zasnovala L. Franz in A. Neumann ob sodelovanju številnih sodelavcev za posamezne pokrajine in obdobja, ob izdatni podpori osrednjega zavoda za spomeniško varstvo, Arheološkega inštituta akademije in vseh področnih muzejev. Razdeljeno je abecedno po pokrajinah, znotraj teh pa najprej po občinah in krajih. Uvodoma so podane okrajšave literature in drugih pojmov, najdiščnim podatkom sledi pregled

zgodovine raziskovanj (L. Franz), bio- in bibliografski dodatek ter abecedni seznam vseh krajev.

Ponovno želimo poudariti, da je to delo izredno po trudu, ki so ga imeli sodelavci, saj presega po kompleksnem obravnavanju pokrajine, zajete s tem leksikonom, vse doslej izdelane arheološke karte. Tudi za nas je Leksikon arheoloških najdišč Avstrije zelo pomembno delo, saj kaže naselitvena prizadevanja v preteklosti tudi proti severu, hkrati pa nam podaja ta leksikon prve in osnovne pregledne najdišč in gradiva, med drugim tudi staroslovanske, ki so nam bila doslej manj priročno dosegljiva.

Osnovno, kar pri tem delu pogrešamo, pa so zemljevidi. Brez teh so vsi podatki v Leksikonu žal nenazorni in za proučevanje poselitve in posameznih kulturnih in civilizacijskih pojavov izgubljeni v besednem delu; isto velja tudi za načrte najdišč, saj je brez teh bralec navezan še zmeraj na vrsto člankov in dose-danjih objav. To bi vse delo sicer podražilo, toda šele s tem bi arheološka najdišča v Avstriji tudi plastično zaživela. Objava načrtov posameznih pomembnejših najdišč pa zanje ne bi pomenila bistvenega povečanja stroškov, saj imata Zavod in Arheološki inštitut še spravljene klišeje najdišč, objavljenih v svojih publikacijah in revijah. Resda so izdali v Avstriji medtem tudi Atlant Avstrije s podatki iz arheologije, ki pa je žal vse preveč splošen, da bi lahko pomagal tujemu strokovnjaku pri proučevanju avstrijskih starožitnosti. Mnoge kulture in kulturne pojave ima ta Atlant naznačene samo s šrafuro, kar je pa žal še vedno premalo za resnejše oz. podrobnejše znanstveno delo.

Prav tako se nam dozdeva, da je bila zasnova vsega dela izdelana neprožno, saj so vsa gesla izdelana po isti shemi, čeprav gre pri nekaterih za slučajne najdbe in bi jih lahko opravili v enem stavku. Tako pa so morali — sledeč posameznim oštevilčenim točkam — navajati te podatke po ustaljeni shemi. Prvo so opisana najdišča posameznih krajev (zmeraj najširši pojem, ledine niso najdišč), nato najdbe, čas, kraj shrambe in literatura. Pri tem se v vsakem najdišču pojavljajo ti isti imenovalci, kar daje posameznim geslom celovitost, dela pa žal pri večini gesel pravo zmedo. Ker so najdišča zmerom širši pojmi, ga sestavljajo številna podnajdišča, razvrščena v geslu po sosledju in označena s številko. Nato sledijo podatki o najdbah v istem vrstnem redu in po tem kopitu še drugi pojmi. Do tu vse prav. Hujše pa je, če je najdišče sestavljeno iz več podnajdišč. Takrat nastane nepreglednost in zmeda pri iskanju ustreznih podatkov, navedenih v petih zaglavjih (npr. geslo Oggau), čeprav bi bilo dosti pregledneje, če bi podali vse podatke o enem podnajdišču hkrati. Tako bi dobil bralec takoj vse zelene podatke, ne da bi se moral loviti po tekstu, preden zbere vse podatke o podnajdišču, ki ga zanimajo. Da je tako podajanje skoraj prava skrivalnica, se primeri tudi le pri enem najdišču oz. podatku (npr. Walferskirchen), kjer zveč šele v 10 vrstici, da je bil tu najden meč iz obdobja B/D.

Kriterij za določanje pomembnih in nepomembnih najdišč je skoraj v celoti uspel, čeprav je sodelovalo pri izdelavi tega leksikona kar 15 avtorjev. Toda vseeno se nam zdi, da se je vrinil neljub in neutemeljen mačehovski odnos do nekaterih najdišč, še posebej do pojma Köttlach, kjer praktično ne zveemo ničesar o najdišču in značilnostih gradiva, saj je H. Mitscha-Märheim, ki je napisal to geslo, porabil zanj borih 9 vrstic, toliko kot jih imajo povprečno najdišča z odkritji malo več kot slučajnega pomena. Prav tako lahko temu avtorju zamerimo, da je uporabljal pri pisanju gesel nabuhli pridevniški slog, ki so se ga vsi drugi avtorji izogibali in v tem v največji meri uspeli. Kolikor je prišlo do drugih odstopanj, ki so jim botrovali pogledi posameznih avtorjev, vidimo, da so se spojili v skladno enoto, kot se vidi najbolje pri načinu podajanja A. Ohrenberga za Gradiščansko, H. Dolenza za Koroško in E. Vonbanka za Vorarlberg, kjer se je sleherni med pisci odločil za sebi lastno pisanje in ga ubral z drugimi v skladno branje.

Prispevek L. Franza o zgodovini izkopavanj in arheoloških raziskovanj v Avstriji podaja zanimiv pregled teh prizadevanj, še posebej dobro mu je uspel oris dognanj v XV.—XVIII. stoletju.

V celoti je Leksikon arheoloških najdišč Avstrije tudi za nas dragocen pripomoček pri raziskovanju posameznih zgodovinskih dogajanj in kulturnih pojavov. Želimo si lahko, da bi kmalu izšla Arheološka karta Slovenije in da bi se tudi v

сосednjih pokrajinah, Hrvaški, Benečiji na tržaškem ter v Madžarski čimpreje lotili tega dela in njegove uresničitve. Šele takrat bi mogli podatki dokumentirane preglede posameznosti in kulturnih ter naselitenih prizadevanj v predzgodovini. Avstrijskim kolegom, ki so to delo že opravili, lahko k storjenemu samo čestitamo, saj je bil njihov trud s tem delom poplačan že v tem Leksikonu.

P. Petru

F. Felgenhauer, W. Alzinger, A. Kloiber, *Beiträge zur Kenntnis der norisch-pannonischen Hügelgräberkultur I — Das Gräberfeld Kapfenstein in der Steiermark*, Archaeologia Austriaca — Beiheft 7, Wien 1965, 92, 55 slik + 12 T.

Dunajski inštitut za pra- in predzgodovino je prevzel 1962 na sestanku avstrijskih arheologov eno izmed perečih nalog — ugotavljati razprostranjenost antičnih gomilnih grobišč in jih raziskovati na območju Avstrije. Prvenec te zamisli je tudi poročilo o izkopavanju gomilnega grobišča Kapfenstein v dolini Lendave, le 5 km od naše meje. Že zaradi tega je utemeljeno, če spregovorimo o teh izkopavanjih, še bolj pa to narekuje dejstvo, da šteje grobišče v Kapfensteinu 127 gomil in je eno največjih te vrste, ter spoznanje, da smo tudi pri nas po zaslugi S. Pahiča dobili sintetičen pregled gomil s prostora Slovenskih goric (Antične gomile v Slovenskih goricah, Časopis za zgodovino in narodopisje 1, 1966, 1 ss in tam navedena literatura); v slovstvu našete podatke o gomilah v Prekmurju je zbral že J. Šašel (Donesek k zgodovini Prekmurja v starem veku, Kronika 3, 1955, 40 ss). Žal avstrijski raziskovalci teh sestavkov niso poznali. To pa odpira širšo problematiko, ali moremo celotnostno ovrednotiti te arheološke spomenike in njihovo izpovednost za našo dediščino, ne da bi poznali prizadevanja v sosednjih območjih. Zato bi ne bilo odveč, če bi mogli — vkljub državnim mejam — reševati ta vprašanja z enotnih vidikov in ob upoštevanju dosežkov v sosednjih pokrajinah. Spričo tega, da se provincialnorimska gomilna grobišča raztezajo še na Madžarsko, bi kazalo v prihodnje izdelati enoten zemljevid razširjenosti tega pogrebne kulta, ki bi mogel šele potrditi ali ovreči mnenje o povezanosti gomilnih grobišč z ozemljem, ki so ga naseljevali Boii, kot je to trdil S. Sagi, ali o ponovnem oživljanju halštatske tradicije pokopavanja v gomilah, kot je to mislil W. Schmid. Daljnosežnejše rezultate proučevanja provincialnorimskih grobišč lahko pričakujemo le, če bodo znani in na enem mestu zbrani vsi podatki. Zato bi bilo tudi koristno, da se zberejo vsi raziskovalci v en team, pa čeprav je na tej stopnji raziskovanja njihova prvenstvena naloga, da topografsko obdelajo in proučijo vsak svoje ozemlje.

V poročilu o izkopavanjih so podani podatki o 32 v letih 1954—1959 prekopanih gomil, ki sodijo po odkritih najdbah novce v čas od sredine I. do konca II. stoletja.

Najdbe drobnih predmetov v teh gomilah so tudi redke, vendar dovolj zgovorne, da so mogli raziskovalci tudi podrobneje določiti posamične pokope.

Bolj od samih ostalin materialne kulture pa je presenetljivo število različnih načinov pokopa. Prevladujoča oblika pokopa je tudi tu enostaven zakop žganine na nekdanjo površino. Drugi najbolj pogost način je izkop enostavne grobne jame, v kateri je bila žganina, brez dodatnih arhitektonskih členitev. Sledijo grobovi, sestavljeni iz kamnitih plošč, nato zidane pravokotne grobnice z dromosom, ovalne zidane grobnice, zidane grobnice s polkrožno apsidno. V samo enem primeru pa je ohranjena grobnica, pri kateri so kamni obdajali okrogel grob.

Dokumentacija je v tej knjigi izčrpna predvsem glede ponazarjanja najdiščnih okoliščin in s podajanjem gradbene zasnove grobnih tipov. Manj nazorni so zemeljski profili in podajanja zidov; pri teh ni tudi naznačen omet oz. apno, tako da lahko le po splošnem videzu sklepamo, kdaj imamo opraviti z zidano grobnico.

Za nadaljnje raziskovanje antičnih gomilnih grobišč v Vzhodnih Alpah pa pomeni pričujoča objava izkopavanj v Kapfenbergu dragocen prispevek. Pomembna je tudi kot znanilec resne namere avstrijskih arheologov, da sistematično proučijo spomenike preteklosti na svojih tleh, še posebej provincialnorimske gomile.

P. Petru